

N. Iorga

□□

Acte privitoare  
la  
istoria marelui războiu

Extras din „Revista Istorică”  
anul al XVIII-lea, n-le 7-9.



BUCUREȘTI

1932

N. Iorga

□□

Acte privitoare  
la  
istoria marelui războiu

Extras din „Revista Istorică”  
anul al XVIII-lea, n-le 7-9.



BUCUREȘTI

1932

## Acte privitoare la istoria marelui războiu

### I.

#### Consiliile de coroană din Februar 1918.

Am copia acestor acte de la I. I. C. Brătianu. Nu e prea de vreme tipărirea lor. Ea fixează merite și responsabilități, care trebuie știute.

N. Iorga.

*Consiliul de Coroană ținut supt presidenția M. S. Regelui, in ziua de Sâmbătă, 17 Februar 1918, oarele 10,30 a, m.*

La acest Consiliu a asistat:

1. Guvernul, compus din domnii: general A. Averescu, președintele Consiliului, C. Argetoianu, C. Sărățeanu, general Iancovescu, Matei Cantacuzino, Fotin Enescu, Ion L. Niculescu, Garoflid, miniștri.

2. Domnii: Em. Porumbaru, președintele Senatului, și V. G. Morțun, președintele Adunării Deputaților.

3. Represintanții partidului național-liberal: donmii I. I. C. Brătianu, șeful partidului, asistat de Mihail Pherekyde și Al. Constantinescu.

4. Represintanții partidului conservator: d. Take Ionescu, șeful partidului, asistat de dd. Mih. Cantacuzino și Dim. Greceanu, foști miniștri.

Maiestatea Sa Regele, luind cel d'intăiu cuvintul, a arătat că scopul acestui Consiliu este de a asculta, in aceste momente grele pentru țară, părerile oamenilor de Stat. A menționat convorbirea pe care a avut-o cu contele Czernin, ministrul de Externe al Austro-Ungariei, la audiența pe care acesta i-a cerut-o prin președintele Consiliului pentru a-l face o comunicare din partea Împăratului Carol. Maiestatea Sa a arătat că la acea întrevedere, între altele, contele Czernin a exprimat dorința Împăratului de a face pace cu România, dar, ca o condiție „sine qua non“, a cerut cedarea întregii Dobrogii Împătritei Alianțe, fără să fi putut da nicio explicație

asupra regimului la care are să fie supusă această provincie, menționind însă posibilitatea unui condominium. Conte Czernin a mai vorbit de alte cesiuni teritoriale prin rectificări de graniță de spre Austro-Ungaria, fără însă a le precisa și fără a pune multă insistență, ceea ce făcea pe Maiestatea Sa a crede că acestea ar putea face obiect de discuțiune. Maiestatea Sa a răspuns că sint inacceptabile asemenea cereri, care nu sint de natură a restabili adevărate legături de prietenie între ambele State, conform sentimentelor exprimate față de România de cancelariul Imperiului German în Reichstag. Ele nu corespund nici declarațiunilor relative la pacea fără anexiuni făcute de contele Czernin. Acesta a insistat, făcînd din chestia cedării Dobrogii o chestie prejudicială, care trebuie admisă înainte de trimeterea delegațiilor pentru discutarea celorlalte condițiuni de pace.

Terminînd această scurtă expunere, Maiestatea Sa Regele a spus că așteaptă expunerea părerilor și a adăugat că, oricît de dureroasă este această cerință a dușmanilor, trimeterea delegațiilor și începutul tratativelor nu va să zică că pacea e încheiată.

Apoi a dat cuvîntul președintelui Consiliului.

Generalul Averescu a expus următoarele despre cele petrecute până acum: A trimes mai întăiu, la 2 Februarie, la București pe domnii Papiniu, ministru plenipotențiar, Ion Mitileneu și colonelul Ressel, pentru a comunica că, schimbându-se Guvernul, noul Ministeriu cere o prelungire de douăzeci de zile a termenului dat prin ultimatum, pentru ca noul Guvern să se pună în curent cu situația. El a obținut numai șapte zile, adecă până la 9 Februarie. D. Mitileneu a avut misiunea specială de a sonda pe oamenii politici romîni din București și, din impresia avută, unul singur (nu l-a numit) a părut că se găsește în simțiminte mai bune, iar toți ceilalți ostili pentru Dinastie. Afară de această impresie d. Mitileneu n'a putut culege altele.

Colonelul Ressel a avut misiunea specială de a cere o intrevedere între generalul Averescu și feld-mareșalul Mackensen.

În ziua de 9 Februarie a avut loc această intrevedere la Buftea.

Din această intrevedere generalul Averescu a plecat cu impresia că feld-mareșalul, de și declară că nu e autorizat să trateze chestiuni politice, se arată însă în dispozițiuni relativ bune. În chestia armatei, nu numai că nu cerea desarmarea, dar nici chiar demobilizarea ei, iar în privința Dobrogii a dat generalului impresia că

ni se va lăsa Dobrogea Veche, dar poate cu o rectificare de frontieră, care nu ni-ar lua Mangalia, și că nu ar fi greutate insurmontabilă decît pentru partea ce am căpătat prin tratatul de la București, din 1913.

Înapoiindu-se din nou la Buftea, a avut în ziua de Duminecă, 11 Februarie, o întîlnire cu contele Czernin și ministrul de Externe german, Kühlmann. Cel d'întăiu a fost foarte arogant în atitudine, cel din urmă moderat. Contele Czernin a cerut recunoașterea cedării întregii Dobrogi Împătritei Alianțe, ca o condiție „sine qua non“, înainte de începerea tratativelor între delegați și rectificarea de graniță de spre Austro-Ungaria. Asupra acestui din urmă punct nu a făcut precisiuni, ceia ce i-a lăsat impresia că nu se pune multă insistență asupra lui. De armată nu i-a vorbit nimic altceva care să schimbe ceia ce-i spusese feld-mareșalul Mackensen. Generalul Averescu a obiectat că asemenea cerințe nu corespund cu cele spuse în Parlamentele din Berlin și Viena, în care s'au manifestat față de România alte simțăminte, că contele Czernin chiar a declarat lumii întregi că vrea pace fără anexiuni, dar la toate acestea contele Czernin a răspuns că condiția este „sine qua non“. Înainte de despărțire, contele Czernin a cerut o audiență la M. S. Regele, avînd a-l face o comunicare din partea Împăratului.

Înapoiindu-se, generalul a comunicat M. S. Regelui cele petrecute și cererea de audiență. M. S. Regele acordînd-o, s'a fixat întrevederea pentru ziua de 14 Februarie. La acea întrevedere contele Czernin a arătat aceiași intransigență, iar răspunsul urma să fie dat de Guvernul român până astăzi, 17 Februarie, oarele 12.

Aceasta a motivat din partea Regelui convocarea Consiliului de Coroană, iar generalul a avut grijă încă din ajun a telegrafia că răspunsul nu-l va putea da decît azi, după prînz, de oare ce s'a convocat un Consiliu de Coroană pentru azi, la oara 10,30 a. m.

Generalul Averescu a conchis că părerea Guvernului este să se accepte această condiție, de oare ce armata nu poate face decît o scurtă rezistență, că ni lipsesc subsistențele și munițiile și că aceasta ar fi și părerea comandanților de armată.

Maiestatea Sa a dat cuvîntul d-lui Ion I. C. Brătianu.

D-sa, vorbind în numele prietenilor săi politici, spune că nu sînt după părerea sa decît două soluții posibile: rezistență cu armele în semn de protestare, ori acceptarea cererilor dușmanilor. Că, într'adevăr, rezistența nu este posibilă decît dacă ambele

partide: liberal și conservator și Guvernul sint de acord asupra acestei păreri. În acest cas d-sa crede că rezistența se impune ca singura protestare puternică și că, de și învinși până în cele din urmă, scăpăm onoarea, necedind fără vărsare de sînge, cînd ni se cere trup din țară și chiar plămîinii ei. În acest cas se poate conta pe concursul solidar al partidului național-liberal. Dacă însă generalul Averescu persistă în părerea exprimată, soluția rezistenței cade și nu rămîne decît cealaltă. Pentru această din urmă soluție nu poate da un concurs, dar ca Romîn se crede dator a nu pune nicio piedecă Guvernului în calea ce și-ar fi ales. Își permite însă a da două sfaturi: a) Pentru această cale a păcii, ar fi mai bine să se cheme cei de dincolo, ca d. Marghiloman, sau alții, ca să o trateze. Aceștia ar avea avantajul de a obține condiții mai bune și apoi ar lipsi critica ce li rămîne într'alt fel celor de la București. b) Dacă totuși Guvernul persistă în părerea de a trata pacea el, atunci, față de condiția cedării Dobrogii, ca o condiție „sine qua non”, care trebuie acceptată chiar înainte de începerea tratativelor, nicio altă condiție ce s'ar pune nu va putea fi mai dureroasă, cînd cea mai inacceptabilă din condiții se primește. Atunci nu rămîne decît a se cere inamicilor toate condițiile și a le accepta în bloc, fără discuție, arătînd astfel că nu e vorba de pace convenită și definitivă și, printr'această protestare morală față de omenirea întreagă, se pune în ochii tuturor supt adevărata sa lumină caracterul de violență și de provisorat al operei acelor ce spun că vor pace fără anexiuni. Această procedare ar constitui o protestare morală care va impresiona mai tare omenirea și chiar popoarele inamice decît atunci cînd ar fi vorba de condiții acceptate în urma discuțiilor. Discuțiile, în împrejurările în care s'au întreprins, nu vor putea izbuti, și sint de prevăzut și alte condiții neomeneste. Oricît de mari ar fi cerințele în chestia Dunării, petrolului, cerealelor, ele nu vor putea întrece luarea Dobrogii. Conchide opinînd pentru rezistență cu armele, ea constituînd cea mai demnă protestare, aceasta bine înțeles dacă partidul conservator și Guvernul sint de acord asupra acestui punct.

S'a dat cuvîntul d-lui Take Ionescu. D-sa este pentru rezistență armată, dar într'un scop care îl deosebește chiar de colegii săi din partid. După cum a spus-o de aproape... luni, d-sa crede că rezistența nu trebuie să urmărească numai un scop de protestare, dar să fie făcută cu scop de a putea prin ea scăpa ființa

Statului, adecă pe Rege și Guvern, cu o parte din armată, care să poată trece spre Rusia Răsăriteană. Acest lucru, după părerea sa, se putea face sigur acum trei luni, dar că și astăzi nu crede că e imposibil prin Sudul Rusiei, cînd avem armată în Basarabia. Legăturile noastre cu Aliții ni impun această rezistență. D-sa conchide că în tot cazul este pentru rezistență și recunoaște că pentru aceasta e nevoie de solidaritatea tuturor și ca dovadă e faptul că, atunci cînd a fost vorba să iea d-sa singur Guvernul și să încerce aceasta, a refuzat și, în fine, dacă Guvernul nu e de acord la aceasta, nu se poate urma acest drum și nu rămîne decît calea tratărilor de pace.

D. Greceanu vorbește în același sens, pentru rezistența armată, aceasta fiind singurul act demn ce crede că trebuie făcut, dar nu se poate face decît de toți împreună.

D. general Iancovescu arată în scurt că, în cas de rezistență militară, n'avem muniții și subsistențe nici pentru cinsprezece zile.

D. Matei Cantacuzino este de părere a se accepta condițiile de pace, oricît de dureroase, în care însă nu vede nimic umilitor, căci almintrelea distrugem armata și armamentul și vom avea nevoie de el și după pace. D-sa incidental critică amar clasele diriguitoare.

D. Mihail Pherekyde împărtășește cererile d-lui Brătianu și nu admite pacea în condițiile cerute de inamic. Cit pentru Aliți, ei știu bine cine nu a îndeplinit condițiile tratatului, dar mai știu Aliții sacrificiile noastre, lealitatea noastră, așa că nu am îndoiială că la momentul dat vor ținea angajamentele luate față de noi.

D. ministru general Culcer exprimă aceiași părere ca dd. Matei Cantacuzino și general Iancovescu.

Se acordă cuvîntul președintelui Consiliului: d-sa spune că, dacă el nu se poate solidarisa cu părerea d-lui Brătianu, atunci de ce d. Brătianu nu se raliază la a sa? Și în tot cazul să-și iea d-sa răspunderea pentru aducerea la îndeplinire a părerii sale. Repetă că rezistența armată ar fi aproape nulă, după părerile chiar ale comandanților armatelor și ale generalilor miniștri și că persistă în părerea sa.

D. I. Brătianu observă mai întăiu că într'o asemenea chestie era usul a participa la Consiliul de Coroană și șeful Marelui Stat Major al armatei și azi vede că d-sa nu este.

Maiestatea Sa Regele, intrerupînd, explică că nu e chemat căci

l-a văzut chiar ieri pe d. general Prezan și că d-sa nu crede într'o rezistență de lungă durată.

D. Brătianu continuă: Nu insistă asupra acestei lipse. Răspunde d-lui general Averescu că nu se poate uni la părerea sa, pentru că socoate soluția sa cea mai rea. Dacă d-sa se unește la aceia a partidului național-liberal, el va fi solidar la răspundere, căci rezistența nu se poate efectua fără concursul unanim al tuturor și mai ales al Guvernului, în capul căruia este un general, care retrăgându-se pe această chestie, îi zdruncină posibilitatea de realizare și îi răpește în ochii inamicilor orice eficacitate. Nevoind președintele Consiliului să se solidarizeze cu această părere, dinsa cade de la sine și nu rămâne în picioare decît soluția Guvernului, la executarea căreia dacă nu se poate avea concursul partidului liberal, nu va avea însă nicio piedecă din parte-i. Este chiar mai bine pentru Guvern, cînd se va ști de inamic că partidele politice din România liberă sint contra părerii sale de a încheia pacea. Aceasta înlesnește, dar nu-i îngreuiază calea.

După scurtă tăcere d. Brătianu spune că față de cele discutate nu rămîne ca conclusie pentru Rege decît o singură părere, și anume aceia a Guvernului său.

Maiestatea Sa Regele a răspuns că va aștepta hotărîrea Guvernului. Consiliul s'a terminat la oarele 2 p. m.

În acea seară a apărut în ziare un comunicat oficial în care Guvernul arată că în urma Consiliului de Coroană și supt presiunea evenimentelor a hotărît trimeterea delegațiilor pentru tratativele de pace.

Soluția era, dar, dată.

\*

*Al doilea Consiliu de Coroană, ținut în ziua de Duminecă,  
18 Februar, oarele 10 a. m.*

În noaptea de 17 spre 18 Februar s'au trimes convocări la un nou Consiliu, pentru ziua de 18 Februar, oarele 10,30 a. m. Au participat aceleași persoane ca la precedentul, în plus A. S. R. Principele Moștenitor.

M. S. Regele, deschizînd ședința, a arătat că Consiliul precedent l-a pus înaintea unei singure soluții posibile și anume aceia a Guvernului: de-a începe tratările de pace supt condiția propusă „sine qua non“ de inamic. Căci, Guvernul refusînd a întreprinde o



rezistență armată, propusă de partidele politice, cu condiția ca la ea să se asocieze și președintele Consiliului, această soluție cădea de la sine și deci nu rămânea decît una, aceia adoptată de Guvern. Arată cit este de dureroasă pentru țară, căci i se ridică nu numai un teritoriu, dar chiar plămîinii prin cari ea respiră, și conchide cu nădejdea unui viitor mai bun pentru un popor care s'a luptat atît de vitejește și a dat atitea dovezi de însușirile cele mai nobile.

D. președinte al Consiliului arată că Guvernul a luat această hotărîre ieri, după Consiliul de Coroană, că a comunicat-o M. S. Regelui și că a telegrafiat inamicului că acceptă condiția prejudiciară impusă ca condiție „sine qua non“, adecă renunțarea la întreaga Dobroge și că va trimete delegații cari să trateze celelalte condiții de pace.

D. Brătianu recunoaște că, față de refuzul Guvernului de a se solidarisa cu soluția de rezistență armată a partidelor politice exprimată în precedentul Consiliu de Coroană, cu drept cuvînt Majestatea Sa a conchis că nu i-a rămas decît soluția dată de Guvernul său.

Că pentru această soluție repetă ceia ce a zis la precedentul Consiliu, adecă: că trebuie sau a se adresa celor din teritoriul ocupat, ca la cei cari sînt în măsură să obțină condițiile cele mai puțin desastroase de la un inamic în fața căruia în principiu am desarmat, sau să acceptăm în bloc cele impuse de el fără discuție, dînd astfel, în lipsa unei rezistențe armate, un caracter hotărît de protestare morală semnării unei păci impuse de inamic cu cuțitul la git.

D. președinte al Consiliului arată că nu sfătuieste a se chema d. Al. Marghiloman sau alții din București pentru că are cunoștință precisă că toți prietenii d-sale de la București sînt contra Dinastiei și de aceia nu crede că se poate adresa Suveranul d-lui Marghiloman. Conchide spunînd că pacea supt orice condiții se impune, pentru că nu putem face rezistență militară, că sîntem încercuiți de inamici, cari au trecut în Nordul Basarabiei cu două divizii de infanterie și una de cavalerie, și că, în fine, începîndu-se rezistența, se compromite și chestia Basarabiei.

D. I. Brătianu răspunde că, față de declarațiile categorice ale președintelui Consiliului că nu poate întreprinde rezistența armată, nu rămîne decît drumul hotărît de Guvern, cu care partidele

politice însă nu se pot solidarisa, dar în mersul căruia e o datorie patriotică a fiecărui Român de a nu pune nicio piedecă, care să poată îngreuna, soluției adoptate de Guvern.

Întru cit privește partidul național-liberal, tocmai din aceste simțiminte insistă că, dacă e vorba de a trata, iar nu de a protesta, trebuie să se facă apel la cei de la București. Nu toți cei de acolo au atitudinea antidinastică și nu toți cari au luat-o o vor menținea în noile împrejurări. S'a mai văzut asemenea schimbări și la alții. Tocmai în interesul Dinastiei e să nu se zică mai târziu că, dacă s'ar fi adresat celor de la București, condițiile păcii ar fi fost altele. Este imposibil a renunța tot de odată la orice rezistență militară, a manifesta clar inamicului că ceia ce îi cedezi ești hotărît să-l reiei la prima împrejurare priincioasă și a te tocmi, pentru ca condițiile în care te lasă până la acele împrejurări să fie cât se poate mai favorabile.

D. Take Ionescu conchide în același fel, cu singura deosebire că nu vede necesitatea de a se mai adresa d-lui Marghiloman sau altora, acum când lucrul e decis de Guvern.

Sint orele douăsprezece, și urma ca ședința să se ridice.

În acel moment se înminează d-lui președinte al Consiliului o telegramă în limba germană, sosită de la inamic. O trece M. S. Regelui, care o cetește cel d'întăiu. Apoi o ia spre cetire generalul Averescu.

Fără a se face în Consiliu o traducere complectă a ei, președintele Consiliului spune că sint condițiuni noi ce cere inamicul a se admite și a se da răspuns până Marți, 20 Februar, oarele douăsprezece. Acceptarea trebuie să fie făcută în scris, înainte de începerea tratatavelor, și ea este o condiție „sine qua non“ a trimeterii delegațiilor noastre pentru a discuta celelalte condiții de pace.

Cerindu-i-se a arăta în ce constă noile condiții, d. președinte al Consiliului le resumă astfel :

Pe lângă cedarea întregii Dobroge să se mai admită :

a) Principiul rectificărilor de graniță de spre Austro-Ungaria, care rectificări se vor precisa în discuțiunile dintre delegați.

b) Să se demobilizeze îndată cinci divisiuni din armată, armata romină ce mai rămîne servind ca trupă de poliție la granița de spre Rusia.

c) Să se permită trecerea de trupe austro-ungare prin Moldova și Basarabia, spre a merge în Ucraina.

D. general Averescu explică că aceste noi condițiuni sînt contrarii declarațiunilor formale făcute lui și anume că nu se va atinge de armată și că nu se va cere nici demobilizarea ei. Ele par inacceptabile și pun din nou toată chestiunea în discuțiune.

D. I. Brătianu spune că nu se miră de aceste noi condițiuni de cînd a văzut modul cum au început a trata inamicii. Cele mai dureroase sînt rectificările de frontieră, al căror principiu, din nenorocire, a fost deja admis prin cedarea Dobrogii. La celelalte trebuia să ne așteptăm : la ele, precum și la altele care vor mai veni. De aceea am fost convinși că, în afară de rezistența armată și întru cit se exclud cei de la București, e mai bine a se cere inamicului să le formuleze pe toate și a le accepta fără discuție ca cea mai energică protestare morală, singura ce se mai poate face față de un dușman brutal și răsbunător. Pentru o rezistență armată vom da Guvernului tot concursul nostru.

D. Take Ionescu vorbește asemenea în ce privește caracterul noilor propuneri, care nu schimbă fondul situației. D-sa nu vede posibil decît o rezistență hotărîtă de Guvern, sau o acceptare a condițiilor impuse.

D. general Averescu răspunde că consideră aceste condițiuni ca umilitoare și atît de grave, încît roagă a nu se lua o hotărîre, mai ales că, asupra unicei condițiuni ce se pusese de inamic ca condiție „sine qua non“, Guvernul a răspuns deja, și roagă a se ținea un nou Consiliu de Coroană.

Maiestatea Sa Regele aprobă ținerea acestui Consiliu pentru a doua zi, Luni, 19 Februarie, la oarele 10.30 a. m.

Ședința se ridică la oarele 1. p. m., rămînînd ca, fără altă convocare, Consiliul să se întrunească a doua zi.

\*

*Al treilea Consiliu de Coroană, ținut în ziua de 19 Februarie 1918, oarele 10 a. m.*

La acest Consiliu ieau parte toate persoanele care au participat la cel de al doilea Consiliu, din ziua de 18. Februar, mai puțin d. ministru de Agricultură și Domenii, Garoflid, a cărui lipsă se lămurește prin declarația de mai la vale a președintelui Consiliului, și generalii Prezan, Grigorescu și Vaitoianu.

M. S. Regele comunică Consiliului că Guvernul l-a făcut cunoscut că primește toate condițiunile pe care le-au formulat ina-

micii și că vor trimete chiar în astă seară delegații pentru începe-rea tratativilor de pace la București. Adaogă că în noaptea aceasta sufletul său a încercat cea mai mare suferință morală din viața Lui, dar totuși speră că din cenușa de astăzi, pentru vrednicul său popor, va răsări mine o floare demnă de el.

D. general Averescu, președintele Consiliului, arată că Guvernul, discutind toate condițiunile impuse de inamici pentru a se putea începe tratările de pace, le-a primit și a făcut cunoscut M. S. Regelui această decisiune. El trebuie să încheie pacea, căci pentru aceasta a venit la Guvern și fiindcă în ea se vede scăparea Dinastiei și asigurarea Basarabiei, căci contele Czernin i-a declarat că ne va ajuta diplomaticeste în această chestie.

D. I. Brătianu răspunde că încă de ieri i-a spus că, de vreme ce a plecat pe drumul cesiunilor teritoriale, care sint cele mai dureroase, trebuia să se aștepte la noile cereri.

D. general Averescu, prin intrerupere, dă a se înțelege că scopul luării Guvernului de d-sa era de-a încheia pacea.

D. Brătianu răspunde că nu ar fi voit să atingă măcar această chestie, dar, fiindcă d. președinte al Consiliului o deschide, nu poate lăsa să fie vre-un echivoc: nevoit este a da oarecare lămuriri. Față de ultimatul german Guvernul ce presida s'a retras, de oare ce membrii partidului conservator erau de părere de a refusa orice început de tratative și a reincepe imediat conflictul armat, iar membrii liberali credeau că, de și nu puteau în niciun cas semna ei o pace chiar relativ ușoară, pentru a cîștiga însă timp, în care evenimente noi, mai favorabile, s'ar putea ivi, să se facă negocieri cît mai lungi, care tot de-odată să arăte tuturor intențiunile adevărate ale inamicilor. Aceste sondări puteau fi începute de Guvern așa cum era el constituit —, rămînind ca la sfîrșitul lor să se hotărască rezistența armată, dacă ea s'ar fi impus. Neputînd ajunge în sinul Guvernului la înțelegere asupra acestui punct, Ministeriul Național și-a dat demisia, iar liberalii singuri, nefiind cei mai în măsură să asigure maximul de durată unor asemenea negocieri, nu credeau că trebuie să rămînă la Guvern fără conservatori. De asemenea conservatorii refuseră a forma singuri Guvernul de rezistență imediată, care și după convingerea liberalilor, după cum d. Brătianu a spus atunci d-lui Take Ionescu, nu se putea face decît de toți împreună.

De alminterea în Consiliu, precum și M. S. Regelui, d. Brătianu

a declarat nu numai că el nu va semna niciodată o pace separată, dar că, oricare ar fi împrejurările, nu ar putea sfătui încheierea unei păci în care nu s'ar respecta aceste trei condiții esențiale: Regele și Dinastia, integritatea teritoriului, admitînd discuție numai pentru partea Dobrogii dobîndită în 1913, Independența și onoarea țerii și a armatei. Din convorbiri precedente cu d. general Averescu fiind asigurat că d-sa împărtășia în totul aceste convingeri, precum și hotărîrea de a menține legăturile cu Aliații, considerînd negocierile și eventual pacea separată ca necesități dure-roase ce vor fi reparate la pacea generală, d. Brătianu a sfătuit pe M. S. Regele să însărcineze pe d. general Averescu cu formarea Guvernului în scopul de a începe tratările în condițiile astfel admise de d-sa. Dacă prin tratări s'ar ajunge la respectarea acestor trei condiții, atunci să se examineze din nou dacă împrejurările impun încheierea unei păci separate, în orice cas dăunătoare, și care fără aceste condiții nu se poate nici concepe. Pentru această operă d. Brătianu comunicase d-lui general Averescu că d-sa dispune de trei avantagii: 1) Întru cît nu-și va colora Ministeriul prin militanți politici, nu va avea a lupta cu patimi de ordin intern; 2) mai puțin colorat în ochii dușmanului, va putea mai mult prelungi negocierile fără a fi suspectat din prima zi; 3) Fiind general, va da mai clar impresia că pacea nu se va admite în orice condiții. Textual sfătuipe pe d. general „să nu-și lase sabia în anticameră pentru asemenea negocieri“. În aceste condiții s'a format noul Guvern și președintele Consiliului le-a recunoscut cînd la consfătuirea parlamentară a declarat că va continua politica fostului Guvern.

D. general Averescu, prin întrerupere, confirmă exactitatea celor de mai sus, iar, în ce privește legăturile cu Aliații și caracterul provisoriu al păcii, arată că, constatînd că ministrul de Agricultură are păreri contrarii acestora, i-a supus demisia M. S. Regelui. D-sa însă consideră că, în ce privește condițiile impuse pentru pace, evenimentele s'au schimbat.

D. Brătianu răspunde că evenimentele sînt tot acelea care erau sau se prevedeau în momentul fixării condițiilor. Dar nu este vorba acum de incriminări sau critice. Ele sînt zădarnice. Condiția esențială, „cedarea Dobrogii“, trebuia să facă imposibilă încheierea păcii. Acum că s'a comunicat inamicului acceptarea ei, se discută în zădar noile condiții, care erau de așteptat, ca și multe

altele care vor veni. Dacă nu s'a admis soluția rezistenței și a'a dat și inamicului această convingere, orice discuție este inutilă. Rămîne numai alternativa: sau negocieri cu concursul celor de la București, cari prin încrederea ce inspiră dușmanilor vor obține condiții mai ușoare, sau renunțarea la orice discuție, ca cea mai energică protestare morală.

D. Take Ionescu conchide că, odată ce a apucat Guvernul pe această cale, nu mai are de ce să se mire de tot ce i se mai cere.

Principele Moștenitor ține, cu voace tare și foarte emoționat, următoarele cuvinte: „Faptul care-l săvîrșesc știu bine că nu este constituțional, totuși cred că este bine ca în această zi să se mai audă un glas. Am fost rugat în numele Reginei și al femeilor romine, unite în același gînd ca ostașii, și care formează astfel aproape totalitatea națională, să protestez împotriva hotărîrii luate astăzi. Sper că în această țară se va găsi un om de Stat care va ajuta pe Rege să nu iscălească o pace înjositoare.“

M. S. Regele nu a spus nimic, ci numai cu un gest de mină spre piciorul fiului său a avut aierul de a-i înțelege durerea fără a-l aproba.

La urmă generalul Prezan, șeful Marelui Stat Major al Armatei, a declarat în numele oștirii că are și voința și putința de a lupta și, ca să se judece mai bine simțimintele ei, arată că, chiar după încheierea armistițiului, dar înainte de a-l cunoaște, trupele au tras cu tunul o noapte întreagă la Târgu-Ocna.

D. general Grigorescu, comandantul Armatei I, declară Regelui că oastea de supt comanda sa, ofițeri și soldați, este totdeauna gata la ordinele Regelui ei.

Ședința se ridică la ora 1 p. m. Gestul Principelui Moștenitor a motivat demisia generalului Averescu. M. S. Regele i-a refuzat-o.

Guvernul a și dat în ziare în acea seară un comunicat arătînd hotărîrea sa. Hotărîrea Guvernului de a trata pacea, cu condițiile cerute sine qua non, a fost comunicată telegrafic inamicului încă de ieri după amiază, iar delegații Guvernului pentru tratări, domnii: Papiniu, Burghel, Argetoianu, general Lupescu și colonel Mircescu, au și plecat în seara de 19 Februar spre București pentru a lua contact cu delegații inamici.

Văzut.

Ion I. C. Brătianu.

V. G. Morțun.

M. Pherekyde.

Al. Constantinescu.

*Al patrulea Consiliu de Coroană, ținut în ziua de Simbătă, 24 Februarie orele 10 a. m.*

Au luat parte toate persoanele de la precedentul Consiliu din ziua de 19 Februarie.

M. S. Regele, deschizind ședința, spune că, chestiunea despre care va vorbi atingind în cel mai înalt grad onoarea țerii, a crezut de cuviință să convoace îndată un Consiliu de Coroană.

De la ultimul Consiliu de Coroană și până astăzi preliminariile de pace cu inamicii s'au semnat pe bazele ce vă sint cunoscute. Le-am admis cu durere, însă cu credința că ele sint trecătoare. Dacă ni se cere acum și o jertfă a onoarei noastre militare și de Stat, aceasta nu o putem admite, oricare ar fi consecințele, căci ar fi ireparabilă.

În negocierile păcii s'a insistat și s'a obținut o clausă care constituia un punct de onoare pentru noi, și anume aceia de a se asigura trecerea prin Austro-Ungaria a misiunilor militare străine care se aflau pe pământul nostru.

Ieri însă, s'a primit de Guvernul meu o telegramă prin care i se comunică condițiuni noi, supt care inamicii înțeleg a încuviința o asemenea trecere, și care lovesc în onoarea noastră.

Președintele Consiliului vă va expune cum stă această chestiune.

Generalul Averescu arată că, încă de la întrevederea cu feld-mașalul Mackensen și apoi cu contele Czernin, i s'a cerut ca misiunea militară francesă să plece din România. În treacăt cineva a vorbit și de misiunile diplomatice.

La asemenea propuneri a răspuns că, în ce privește misiunile diplomatice, nu poate fi vorba în niciun cas, pentru că România, dacă ajunge la încheierea unei păci, rămîne Stat neutru, unde represintanții diplomați trebuie să rămîie. Cît pentru misiunile militare, Guvernul Român nu le poate invita să plece, dar de sigur că ele nu vor șede, și, pentru plecarea lor, Guvernul Român se crede dator să li-o asigure. În urmă, începînd tratările de pace, printre punctele preliminare semnate, este și acela prin care se asigura trecerea acestor misiuni prin Austro-Ungaria, până la frontiera elvețiană. Aseară însă, a primit o telegramă de la plenipotțiarul nostru prin care-i arată că inamicul cere ca, înainte de a trece granița ungară, la un punct ce se va stabili pe teritoriul Munteniei lingă graniță, să facă o carantină de patru săptămîni.

Îndată a răspuns că această cerință constituie o condiție nouă și

că dorește să fie lămurit asupra motivului acestei măsuri, și, dacă ea este de ordin sanitar, trebuie să se știe că în Moldova nu avem niciun fel de epidemie care ar putea să justifice o asemenea carantină. La această telegramă nu are încă răspuns. După ce a primit comunicarea plenipotențiarului nostru că s'a admis trecerea prin Austro-Ungaria, a făcut aceasta cunoscut generalului Pétin, care, după cite a înțeles, ar fi convenit la acest mod de trecere. Vorbind cu generalul Berthelot, acesta i-a răspuns că așteaptă instrucțiunile Guvernului său. În acest interval, misiunile preparau plecarea prin Rusia și în acest scop ministrul de Războiu fusese însărcinat a regula cu ele formarea trenurilor și orariul, păstrind pentru aceasta regula ca ultimul tren al misiunilor să fi sosit la Odesa cu patruzeci și opt de oare înainte de sosirea acolo a primului tren cu trupe germane, cu toate că prin întârzierea cu o zi a trenurilor de transport al trupelor inamice se putea ajunge la cele trei zile dorite de generalul Pétin.

Este știut că între punctele preliminare era și acela de a se permite trecerea prin Moldova și Basarabia a trupelor inamice spre Odesa. Asupra acestui punct explică că el s'a rezolvat cu inamicii astfel: Nu s'a admis trecerea prin Moldova de Nord, ci numai prin două puncte, și cu trenul, și anume pe linia Galați—Reni—Bender și Noua Suliță—Bălți și că această trecere nu constituie o mișcare permanentă de dus și întors, ci numai o simplă trecere a lor spre Odesa și fără a face depozite în țară, ci numai la Reni, unde să-l formeze și să-l ridice pe calea apei. Ministrul de Războiu regulase după aceste norme și trenurile care urmau să transporte trupele inamice.

Mergerea prin Rusia era dar hotărâtă, mai ales că generalul Berthelot i-a comunicat că Guvernul său nu incuviințează trecerea prin Austro-Ungaria. Un fapt nou survenit pare a complica această soluție a trecerii prin Rusia. Aseară, Comandamentul armatei a fost încunoștiințat că încă de ieri după amiază au trecut la Reni o sută patruzeci de camioane automobile și azi de dimineață are informația că ele au plecat la oarele opt, încărcate cu trupe. Se spune a fi un batalion și o companie. (După alte informații, dat fiind și numărul vehiculelor, se afirmă că au plecat cu acele automobile două batalioane și o companie cel puțin.) Nu se știe drumul ce vor fi luat și nici prin ce punct vor trece Nistrul. În tot cazul, li trebuie cel puțin optsprezece oare de



drum pentru a trece Nistrul, de oare ce au de parcurs până acolo peste 180 de kilometri, așa că, dacă trenurile cu misiunile, care s'au regulat a pleca: cel d'întăiu azi la oarele 10 a. m. și cel din urmă la oarele 12 noaptea, vor pleca, crede că pot trece de Bender-Razdelnaia fără a fi ajunse de trupele inamice și că, oricum ar fi, va interveni pentru ca ele să nu fie oprite în drum și, în tot casul, a lăsa liberă trecerea trenurilor misiunilor.

În definitiv, recunoaște că trebuie a se lua urgente măsuri în această privință, care este o datorie de onoare a țerii.

Se dă cuvîntul d-lui I. I. C. Brătianu.

D-sa crede că cuvintele M. S. Regelui au exprimat simțimentul general. Jertfele teritoriale au produs cea mai crudă durere. Telegrama germană care face cunoscut condițiile preliminară de pace semnate de plenipotențiarul român constată o îngreunare a acestor jertfe.

Într'adevăr, pe lângă Dobrogea, ni se spusese la penultimul Consiliu de Coroană (din 18 Februarie) că Austria cere, tot ca o condiție „sine qua non“, admiterea „principiului unor rectificări ale graniței, care nu s'au precizat“. Inamicul anunță azi că „cererile lor de rectificare de graniță au fost admise în principiu“. Nu e tot una admiterea principiului de rectificare cu admiterea cererilor în principiu. Negocierile n'au împiedecat deci ca Guvernul să se supuiască și la această cerere a inamicilor, precum și la celelalte arătate de telegrama germană, care la un loc formează un tot crud, dar pe care le vom putea repara. În definitiv ne priviau numai pe noi. Acum, prin condiția nouă ce vor a impune aliaților noștri, ni se cere violarea unei datorii de onoare, peste care nu putem trece cu niciun preț. România are datoria de a asigura trecerea misiunilor care ne-au ajutat cu singele lor și s'au increzut ospitalității noastre. Acest punct de onoare pentru România trebuie apărat cu orice jertfă.

D. Brătianu arată că expunerea d-lui general n'a fost tocmai clară, dar nu are a se ocupa de contradicțiile ce ar fi între cele spuse de generalul Pétin și generalul Berthelot, nici de combinația trenurilor de către ministrul de Războiu și de transporturile în automobile; ceia ce se știe e că inamicii pun acum condiții noi, care ating onoarea noastră și care deci nu pot fi admise. Conchide cerînd ca pentru resolvarea urgentă în mod practic a chestiunii d. președinte al Consiliului, împreună cu d. șef al Marelui Stat

Major al armatei, să stabilească imediat o înțelegere cu d. general Berthelot asupra condițiilor onorabile în care ar putea pleca misiunile aliate și acestea să fie cerute ca condițiuni „sine qua non” inamicului.

D. Take Ionescu spune că nimeni nu poate să vadă altfel acest punct de onoare pentru România, că regretă refuzul Guvernului frances de a autorisa trecerea prin Austro-Ungaria, dar, de oare ce nu a rămas decit calea spre Rusia, ea trebuiește să fie asigurată cu orice preț.

D. Mihail Pherekyde împărtășește vederile d-lui Brătianu și arată că se impune asigurarea trecerii misiunilor și decisiunea la orice jertfe, pentru că nu ni se poate cere de nimeni să ni călcăm o datorie de cinste.

D. Mihail Cantacuzino privește chestia la fel, dar crede că, față de jignirea ce ni se aduce prin faptul propunerii de noi condiții și prin acela de pornirea trupelor inamice spre Odesa prin alt mijloc de transport decit trenul și de neanunțarea acestui transport, ceia ce constituie un ce calculat din partea inamicului în scop de a împiedeca trecerea misiunilor aliate, că față de toate acestea nu ni rămâne decit a rupe tratativele și a lua armele în mîni. Pentru a lua această cale, dacă Guvernul se retrage, cere să se formeze îndată, de un alt general, un Guvern cu bărbați cari sint pentru rezistență armată. Mai bine o moarte vie decit o viață moartă.

D. general Culcer recunoaște datoria de onoare a României și propune oprirea coloanelor de la Reni spre Nistru.

D. general Prezan arată că misiunile și-au ales calea prin Rusia și că primul tren a plecat acum la oarele zece și cere a i se da de Guvern instrucții precise dacă trupele romine din Basarabia trebuie sau nu să oprească mersul coloanelor inamice pornite cu o sută patruzeci de automobile din Reni azi dimineață și, la nevoie, dacă trupele pot în cas de opunere să facă us de arme.

D. Al. Constantinescu arată că, în fașa în care se află chestia, nu rămâne decit ca Guvernul să ia măsurile necesare pentru a se garanta de inamic trecerea liberă trenurilor misiunilor spre Rusia și a da instrucții precise Statului-Major pentru cazul de opunere din partea inamicilor.

D. general Averescu spune că va lua măsuri conform părerilor exprimate, căci toată lumea e de acord asupra datoriei de onoare ce avem față de oaspeții noștri, dar trebuie să adauge că

nu înțelege rostul vorbelor goale (făcînd alusie la cele spuse de d. Mihail Cantacuzino), care nu au nimic a face cu chestia ce avem în discuție.

D. I. Brătianu spune că chestia este destul de desbătută și să nu se piardă vremea în zădar: președintele Consiliului cu generalul Prezan să vadă îndată pe generalul Berthelot pentru ca Guvernul să iea cu un minut mai răpede măsurile impuse de circumstanțe.

M. S. Regele, înainte de a ridica ședința, constată că părerile sînt unanime în modul de a vedea și de a se rezolva acest punct de onoare.

Înainte de a părăsi sala, fiind toți în picioare, d. general Prezan insistă ca Guvernul să-i dea instrucții precise și scrise în cas de a se recurge la măsuri militare. De zece zile a cerut Guvernului să poată lua măsuri de pregătire militară pentru diferitele ipoteze ce se pot presinta și nu i s'a dat niciun răspuns. Voește să se știe aceasta.

Președintele Consiliului răspunde că e și dinsul general, știe ce ordine are de dat și cînd să le dea.

Ședința se ridică la oarele douăsprezece.

Adaus :

Represintanții imputerniciți ai Puterilor Centrale și represintanții imputerniciți ai României au semnat în ziua de 20 Februar-5 Mart 1918, oara șapte dupa amiază, în castelul Buftea de lingă București, următorul tratat :

„Însuflețiți de dorința comună de a pune capăt stării de războiu dintre Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia, pe de o parte, și România, pe de altă parte, și pentru a restabili starea de pace, subsemnații, adecă :

Secretarul de Stat de la departamentul Externelor, consilierul intim imperial d. Richard von Kühlmann, ca imputernicit al Germaniei, ministrul Casei imperiale și regale și ministrul Afacerilor Externe al Maiestații Sale imperiale și regale apostolice, consilierul intim contele Ottokar Czernin, von și zu Chudernitz, ca imputernicit al Austro-Ungariei, vice-președintele Sobraniei, d. dr. Momcilov, ca imputernicit al Bulgariei, Alteța Sa Marele Vizir Talaat-Pașa, ca imputernicit al Turciei, pe de o parte, și d. C. Argetoianu, ca imputernicit al României, pe de altă parte, după ce am examinat documentele de imputernicire, am căzut de acord că, după

ce convenția de armistițiu semnată la Focșani în ziua de 9 Decembrie 1917 a fost denunțată la 2 Mart 1918 și expirată la 5 Mart 1918, ora 12 amiază, acest armistițiu va mai continua patrusprezece zile cu incepere de la 5 Mart 1918, cu un drept de denunțare în termen de trei zile. Între subsemnații s'a obținut deplin acord ca în intervalul acestui spațiu de timp să se incheie pacea definitivă pe baza următoarelor puncte:

1. România cedează Puterilor Centrale Dobrogea pînă la Dunăre.
2. Puterile Centrale vor purta grija pentru menținerea căii comerciale pentru România prin Constanța spre Marea Neagră.
3. Rectificările de frontieră cerute de Austro-Ungaria pe granița austro-ungară sînt admise în principiu de România.
4. De asemenea se admit în principiu măsurile corespunzătoare situației pe terenul economic.
5. Guvernul român se obligă să demobilizeze imediat cel puțin opt divizii ale armatei romine. Executarea demobilisării se va efectua în comun de către comandamentul suprem al grupei de armate Mackensen și comandamentul suprem al armatei romine. De îndată ce pacea dintre Rusia și România va fi restabilită, se vor demobiliza și celelalte părți ale armatei romine, atîta timp cît nu vor fi necesare pentru serviciul de siguranță pe granița ruso-romină.
6. Trupele romine vor evacua imediat teritoriul Monarhiei austro-ungare ocupat de ele.
7. Guvernul român se obligă să sprijine din punct de vedere tehnic al căilor ferate transportul trupelor Puterilor Centrale prin Moldova și Basarabia spre Odesa.
8. Se va asigura repatrierea ofițerilor misiunilor militare ale Înțelegerii în cel mai scurt timp posibil, prin teritoriul Puterilor Centrale.
9. Tratatul va intra imediat în vigoare.

## II <sup>1</sup>.

### 1.

Télégramme du général Aléxéeff, chef de l'État-Major au Grand Quartier Général du Commandement Suprême, au colonel Tatarinoff, le 18 juin 1916.

---

<sup>1</sup> Și aceste acte mi-au fost comunicate, la Iași, în casa mea, de I. I. C. Brătianu.

Je n'ai pas cru opportun jusqu'à présent de vous charger de faire les démarches ci-après aux dirigeants roumains concernant l'adhésion de leur armée à celle des Alliés, vu que je n'ai pas voulu gêner la liberté de leurs décisions. La situation militaire actuelle me force à vous charger de l'expliquer au général Iliesco et de lui dire qu'il est difficile de s'attendre à ce que l'avenir fournisse des conditions plus propices à une entrée en action de la Roumanie. L'armée autrichienne est, certes, encore capable d'une résistance opiniâtre, mais le degré de sa désorganisation actuelle ne lui permet pas de récupérer la faculté d'actions offensives. Les Allemands ne sont pas en état de renforcer essentiellement les Autrichiens, puisqu'ils sont attaqués eux-mêmes. Les sources de nouvelles formations sont épuisées et pour secourir les Autrichiens dans la direction de Kowel et Wladimir-Wolynsk les Allemands ont ramassé avec difficulté de divers fronts sept divisions à peine. Toutes les troupes allemandes et autrichiennes sont, paraît-il, enlevées de la Péninsule Balcanique. La résistance à l'armée de Salonique incombe aux Bulgares seuls. La Russie se chargera, dans le cas d'une décision irrévocable de la Roumanie, prise maintenant même, de transporter d'Archanghel sans retard tout le matériel adressé à l'armée roumaine. L'entrée en action de la Roumanie en ce moment aura une valeur correspondante dans le développement commun des efforts des Puissances Alliées, ce qui n'arrivera pas dans le cas où sa décision serait remise à une époque indéfinie. *La situation commande aux Roumains de se joindre à nous maintenant ou jamais.* Je vous autorise d'exposer à M. Bratiano et au général Iliesco ce point de vue du Commandement Suprême Russe.

2.

Traduction d'un télégramme du Ministre de Russie en Roumanie à M. Sazonow, ministre des Affaires Étrangères de Russie, en date du 19 juin 1916.

Télégramme du 19 juin est reçu.

Aujourd'hui le 19 juin, ensemble avec le colonel Tatarinoff, j'ai fait à M. Bratiano la communication, en la conformant exactement au texte du télégramme reçu par notre attaché militaire du général Alexéew. M. Bratiano nous a dit qu'il attendait cette

communication, qu'il trouve, en termes généraux, *conforme à celle qui lui a été faite ces jours-ci par le ministre de France au nom du général Joffre* et ensuite il nous a prié de lui accorder quelque temps pour formuler sa réponse. Il fit remarquer aussi que, parmi les conditions qu'il avait posées pour l'entrée en action de la Roumanie, jusqu'à présent n'a pas été remplie celle qui prévoyait le transport de munitions de guerre en Roumanie; de même la question de la défense de la Dobroudja par nos troupes n'a pas été définitivement éclaircie. Il ajouta encore que la promesse de transporter en Roumanie le matériel de guerre avait déjà été donnée antérieurement par le Gouvernement Impérial.

3.

Traduction d'un télégramme du ministre de Russie en Roumanie au ministre des Affaires Étrangères de Russie, en date du 21 juin 1916.

La réponse donnée par M. Bratiano aujourd'hui, le 21 juin, à M. Blondel.

M. Bratiano est prêt à signer immédiatement une convention militaire, dont les conditions sont encore à établir, mais dont le sens général sera le suivant :

Le Gouvernement Roumain s'engage à procéder à une mobilisation le jour que seront remplies les conditions suivantes :

1. que le premier train de munitions soit arrivé à la frontière roumaine, la Russie et la France garantissant à la Roumanie la mise en exécution et la continuité du ravitaillement en matériel de guerre pendant la durée de la campagne sur la base de 300 tonnes par jour.

2. que l'offensive générale des Alliés à ce moment n'ait pas été arrêtée.

3. que la situation des armées russes en Galicie et Bukovine soit maintenue au moins au point où elle est aujourd'hui.

4. que la Roumanie soit prémunie contre une offensive bulgare.

Outre cela, M. Bratiano, à ce qu'il paraît, présume la conclusion d'une convention politique qui garantirait à la Roumanie des acquisitions territoriales dans les limites qui ont été formulées pendant les pourparlers de l'année passée.

Je verrai demain M. Bratiano et je ne manquerai pas de lui exprimer mon point de vue personnel, *que les conditions qu'il vient*

de poser lui donnent la possibilité de retarder l'intervention de la Roumanie et que, d'après les instructions reçues par notre attaché militaire, je doute que nous puissions y consentir et qu'en général nous n'admettrons pas la possibilité de conclure une convention militaire qui ne contiendrait pas de définition d'un terme très proche pour l'entrée de la Roumanie en action.

Les attachés militaires français et italien ont reçu de leurs Grands Quartiers l'ordre de soutenir auprès de M. Bratiano, dans des termes identiques, la communication qui lui a été faite le 19 juin par Tatarinoff sur la base du télégramme du général Aléxeew. De cette façon actuellement notre proposition se place au premier rang, mais la réponse de M. Bratiano est adressée à M. Blondel, vu que ce dernier est intervenu avant nous avec sa démarche au nom du général Joffre.

4.

Télégramme du Chef de l'État-Major.

Grand Quartier Général du Commandement Suprême au colonel Tatarinoff, le 23 juin 1916.

C'est précisément maintenant que la Roumanie doit profiter de la situation militaire sans attendre le premier train, dont l'arrivée est parfaitement garantie. Rappelez-leur la vérité suivante : „les moments favorables, une fois manqués, ne se répètent plus“. Nous avons commencé cette opération pas pour nous arrêter à mi-chemin, mais personne ne saurait garantir ce qui arrivera dans un mois ou plus. Il est clair, toutefois, que les réserves de l'adversaire sont épuisées et qu'il ramasse ce qu'il peut pour nous opposer sa résistance dans les directions de notre offensive, en se soumettant jusqu'à présent à notre volonté. Les troupes allemandes du front balcanique combattent déjà sur le Dniester en Galicie, près de Nijniov. *Qui menacerait donc les Roumains en Dobroudja ?* La plus grande partie des troupes bulgares est attirée vers Salonique. *Les Roumains pourront se garantir facilement en employant une partie de leurs forces sans demander le morcellement de nos forces, qui exécutent la tâche principale.* La nécessité pourrait certainement nous forcer à diriger une ou deux divisions en Dobrougea, mais démontrez-leur que c'est précisément maintenant que la situation militaire est la plus favorable à une entrée en action des Roumains. S'ils

veulent attendre un plus grand affaiblissement des Autrichiens, nous n'aurons plus aucun besoin d'une coopération roumaine, de même qu'il n'y aura plus de raison de permettre aux Roumains de faire une entrée triomphale sur le territoire autricbien.

5.

Traduction d'un télégramme du ministre des Affaires Étrangères de Russie au ministre de Russie en Roumanie, en date du 22 juin 1916.

Eu réponse à votre télégramme du 19 juin, communiqué au général Alexéew, ce dernier télégraphie : vu la situation militaire actuelle, quand les Allemands ont rappelé toutes leurs troupes de la péninsule des Balkans, *la Dobroudja est bien garantie contre une attaque de la part de la Bulgarie*. L'expédition de nos troupes en Dobroudja pourrait affaiblir la force de notre pression sur les Autrichiens. En cas de nécessité, sans doute, il faudra y envoyer deux divisions, mais il faut insister sur ce point de vue, en indiquant que, même dans le cas où les Roumains allaient garder en Dobroudja 100.000 hommes, ils pourraient disposer pour l'invasion d'une armée de 250.000, ce qui, ensemble avec nos armées, représentera une masse imposante, *dont le succès est garanti*.

6.

Mémoire adressé par le ministre de Russie à Bucarest à M. Brătianu, Président du Conseil des Ministres, en date du 8 juillet 1916.

Le ministre de Russie à Bucarest est chargé de transmettre au Gouvernement Roumain le projet suivant d'un arrangement à conclure entre la Russie, la Grande-Bretagne, la France et l'Italie, d'une part, et la Roumanie d'autre part :

Dernier alinéa.

„En communiquant ce projet d'arrangement au Gouvernement Roumain, le ministre de Russie a l'honneur d'ajouter que, *si la Roumanie ne croit pas pouvoir s'engager dès maintenant à entrer en guerre jusqu'à la date du 25 juillet-17 août a. c., les Puissances Alliées ne se considéreront plus liées par les propositions qui ont été faites à la Roumanie et qui sont exposées dans le projet ci-dessus*.



7.

Traduction d'un télégramme du ministre de Russie en Roumanie au ministre des Affaires Étrangères de Russie, en date du 8 juillet 1916.

....Aujourd'hui, le 8 juillet, j'ai remis à M. Bratiano le mémorandum qui m'a été communiqué par votre télégramme du 4 juillet et je l'ai prié de me faire savoir sa réponse aussi vite que possible.

.....

Au sujet du premier article, M. Bratiano déclara que la Roumanie avait l'intention de déclarer la guerre seulement à l'Autriche, vu que, à son avis, la guerre avec nos autres ennemis se déclanchera d'elle-même.

Je fis remarquer que peut-être les Puissances Alliées libéreraient la Roumanie de l'obligation de déclarer la guerre à l'Allemagne, mais seulement à la condition que la Roumanie déclarera la guerre à l'Autriche, la Bulgarie et la Turquie et rompra toutes les relations diplomatiques, économiques et commerciales avec tous nos ennemis. M. Bratiano répliqua que la Roumanie ne désirait pas prendre sur elle l'initiative d'actes hostiles vis-à-vis de l'Allemagne et que, d'un autre côté, aucun échange commercial entre l'Allemagne et la Roumanie ne sera plus possible, vu que cette dernière sera de tous les côtés entourée ou bien par des ennemis ou par la Russie.

---